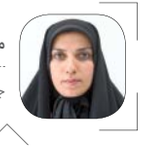

مریم خباز

جامعه

برکت تسهیل‌گری در مناطق محروم

از هر کسی که بپرسیم مشکل اول ایران چیست شک نکنید که می‌گوید بیکاری. مدیرعامل بنیاد برکت نیز دیروز گفت خانه‌ای نیست که درآن بیکار نباشد وخانواده‌ای نیست که درآن یك شغل از دست داده پیدا نشود. همه می‌دانند اوضاع اقتصادی خوب نیست، مدیرعامل بنیاد برکت نیز گفت که نمی‌داند چرا در حوزه نظامی و دفاعی این همه پیشرفت کرده‌ایم، ولی دراقتصاد بعد ازاین همه سال هنوز فقر و محرومیت و فاصله طبقاتی و توزیع ناعادلانه منابع و امکانات پابرجاست. سعید جعفری البته خودش پاسخ این سوال را داد و گفت علت این است که نگاه‌ها، رویکردها، نظامات و روش‌های ما درحوزه اقتصاد از گذشته تا امروز نه تغییر کرده و نه اصلاح شده.

مدیرعامل بنیاد برکت اینها را روزگذشته در افتتاحیه دومین دوره آموزش تسهیل‌گران اقتصادی . اجتماعی گفت، جایی که ۲۱۰تسهیل‌گر گردآمده بودند تا برای دو هفته به مدت ۸۰ ساعت یاد بگیرند که درمحل ماموریت خود باید چه کار کنند. محل ماموریت تسهیل‌گران، مناطق محروم ایران است، نقاطی که بیشتر وقت‌ها حتی اسمشان به گوش مردم ناآشناست، اغلب روستاهایی که به گفته جعفری گرفتارچرخه تاریخی عقب‌ماندگی هستند.

سال گذشته که نخستین دوره اعزام بود ۲۰۰تسهیل‌گر در۱۵ استان و۸۰ شهرستان، ده هزار طرح اشتغالزایی را که برای ۲۸ هزار نفر شغل ایجاد می‌کرد، هدایت و رهبری کردند و امسال برنامه این است که ۳۰ هزار طرح اشتغالزایی در ۲۵ استان، ۱۵۵ شهرستان و۶۰۰۰روستا اجرا شود که بار این کار جملگی بر دوش ۲۱۰تسهیل‌گر بومی است.

تسهیل‌گران اقتصادی . اجتماعی، حلقه‌های ارتباطی بنیاد برکت با مردم و دست‌اندرکاران اشتغالزایی در مناطق محروم هستند که به مهارت‌ها و تکنیك‌هایی مثل کارآفرینی، برانگیختن مشارکت‌های مردمی و نحوه ارتباط موثر با متقاضیان اشتغال مجهزند. البته محمد امید، معاون توسعه روستایی و مناطق محروم ریاست‌جمهوری در جمع این تسهیل‌گران گفت اشتغال‌زایی پایدار در مناطق محروم و روستاها علاوه بر اینها مستلزم استعدادسنجی، آموزش، تامین منابع، نظارت، بازاریابی و تلاش برای تبدیل اشتغال به کارآفرینی است.

با این حال محمود عسگری آزاد، رئیس هیات مدیره بنیاد برکت روز گذشته گفت که ما درهمه این حوزه‌ها دچار اشکالیم، وضعیتی که سبب شده نسبت شاغلان به کل جمعیت در کشورمان از نرم‌های جهانی و آسیایی و حتی منطقه‌ای پایین‌تر باشد. او توضیح داد میانگین جهانی این نسبت ۲/۲ است که یعنی به ازای تقریبا هر دو نفر یك نفر شاغل وجود دارد که این نسبت درکشور پرجمعیتی مثل چین۱/۸ است و در ایران ما رقم بحث برانگیز ۳/۳ که ثابت می‌کند برای رسیدن به نُرم جهانی باید ۱۲میلیون نفر دیگر در کشورمان صاحب شغل شوند.

عسگری‌آزاد گفت که البته عده‌ای ازمسؤولان و تصمیم‌گیران تصور می‌کنند ایجاد شغل درکشور تنها منوط به پرداخت وام به مردم است درحالی که توزیع هیچ وامی باعث ایجاد شغل آن هم از نوع پایدار نمی‌شود. او طراح طرح تسهیل‌گران بنیاد برکت است، طرحی که تا به حال باعث ورود ۴۰۵ تسهیل‌گر به ۶۰۰۰ روستا شده و می‌خواهد مردم مناطق محروم را باآموزش و هدایت و برداشتن موانع کسب و کار روی پای خودشان نگه دارد.

واکنش دولتی‌ها به ویدئوی آزادراه شیراز- خرامه

فیلم ۵۸ ثانیه‌ای که فردی ناشناس در آن با بغض و اشك، تصادفی را در آزادراه شیراز- خرامه روایت می‌کند که در آن دختر ۲۰ ساله‌اش به سبب ناامنی بزرگراه جان باخته، موجی از واکنش‌ها را ایجاد کرد. از واکنش‌های مردمی در فضای مجازی که بگذریم واکنش دولتی‌ها به این ویدئو کوتاه جالب توجه است، از وزیر راه گرفته که دستور پیگیری ماجرا را داده تا رئیس کل دادگستری استان فارس که دستور بررسی علل وقوع حادثه را صادر کرده است. استاندار فارس نیز در این قضیه پای کار آمد و دیروز با مسؤولان محلی جلسه داشت ولی تامل برانگیز این که راهداری استان فارس که مسؤول مستقیم پاسخگویی به این حادثه است و در سیبل اتهامات و ایرادگیری‌ها قرار دارد، از عملکردش بسیار مطمئن دفاع کرده است. علیرضا سیاهپور، مدیرکل راهداری گفته است در آزادراه در حال تکمیل شیراز- خرامه همه الزامات ایمنی رعایت شده و طرفه آن که در ویدئوی مرد ناشناس نه الزامات ایمنی بلکه فقط نیوجرسی‌های پراکنده در مسیر دیده می‌شود که با رنگ سفید رویش نوشته‌اند راه بسته است. / جام‌جم

عملکرد نامناسب شهرداری‌ها در جمع آوری سگ‌های بی‌صاحب سبب شده جولان این حیوانات در شهرهای بزرگ و کوچک کشور خبرساز شود

افزایش آمار حملات سگ‌های خانگی و ولگرد به مردم کوچه و خیابان از توجه نکردن نهادهای مسؤول به این قضیه حکایت دارد

خطر گازگرفتگی!

لیلا شوقی

جامعه

دخترك نوپا، دوید. صدای خنده بی‌پروایش پیچید توی خیابان سجادشهر خمینی‌شهر اصفهان. صدای غرشی اما خنده را بر لبان دخترك خشکاند. دخترك خواست که فرار کند، حیوان اما غرید و دندان تیزش را نشانش داد. آب دهانش به زمین ریخت. صدای جیغ دخترك در صدای غرش سگ گم شد. چند دقیقه بعد خون، شکم، ران و سر دخترك افغان را پوشاند. این داستان حمله سگی بی‌صاحب به دخترکی است که خبرش خیلی زود لابه‌لای خبرهای دیگر گم شد، داستانی که درنهایت به مرگ دخترك دوساله ختم شد. داستان حمله سگ‌های بی‌صاحب به بچه‌ها این روزها، بر روی تکرار افتاده است. افزایش آمار گزش سگ‌ها هم همین نکته را تأیید می‌کند. آمار حیوان گزیدگی‌ها از ۱۸۲هزار مورد در سال ۹۶ به ۲۰۷ هزار حیوان گزیدگی در سال ۹۷ رسیده و در این بین بیش از ۷۷ درصد گازگرفتگی‌ها از طرف سگ‌ها بوده است.

مدتی است جولان سگ‌های بی‌صاحب در حاشیه شهرها در کنار سگ‌گردانی برخی حاشیه‌ساز شده است و از این حکایت دارد که برای حل این مشکل یعنی سگ‌های بی‌صاحب و رواج نگهداری از سگ تاکنون راهکاری مناسب اتخاذ نشده است.

سگ‌ها بیشتر گازمی‌گیرند

بهزاد امیری، رئیس گروه بیماری‌های قابل انتقال بین انسان و حیوان مرکز مدیریت بیماری‌های واگیردار وزارت بهداشت و متخصص عفونی با اشاره به آمار گزش‌ها در سال گذشته عنوان می‌کند که سگ‌ها بیشتر به انسان‌ها حمله می‌کنند. گرگ‌ها و سایر حیوانات اهلی و وحشی هم بقیه گزش‌ها را رقم می‌زنند. آن طور که او می‌گوید میزان گزیدگی هر سال، افزایش پیدا می‌کند. به‌عنوان مثال، سال ۹۶، ۱۸۲ هزار گزش از حیوانات ثبت شده است که در مقایسه با سال قبل، افزایش یافته است. امیری توضیح می‌دهد که سال گذشته این آمار به عدد ۲۰۷ هزار گزش رسید. نکته مهمی که بعد از هر گزیدگی باید به آن توجه داشت و جنبه خطرناك ماجراست، بیماری‌های پس از گزش است. مهم‌ترین و خطرناك‌ترین بیماری که بعد از گزش اتفاق می‌افتد، بیماری‌هاری است. طی ده سال گذشته، یعنی از سال ۸۸ تا ۹۷، کل موارد ابتلا به‌هاری ۶۰ مورد بوده است. در سال ۹۷، اما شش نفر مبتلا به بیماری‌هاری شده‌اند که همگی جان خود را از دست داده‌اند. امیری تأکید می‌کند اگر فردی به ویروس‌هاری مبتلا شود باید سریع به مراکز درمانی منتقل شود و در این صورت مشکلی برایش پیش نمی‌آید. هرچند که بیماری‌های دیگری مانند سالمونلا، کمپیلوباکتر، ای‌کولای، کیست هیداتیك، توکسوپلاسما گوندیی، کریپتوسپوریدیوم، ژیاردیا، توکسوکارا و آنکیلوستوما نیز جدی است. امیری توضیح می‌دهد یکی از مشکلاتی که درباره گزش حیوانات وجود دارد، بحث تأمین هزینه‌هاست. داروها و سرم‌هایی که برای درمان تجویز می‌شود، همه وارداتی است. به عنوان مثال، واکسن‌هاری هفت یورو هزینه دارد و هزینه سرم هم ۵۶ یورو است. در سال گذشته، ۷۷۴ هزار دوز واکسن‌هاری و ۱۷۴ هزار سرم هم تجویز شده است و این هزینه زیادی را برای وزارت بهداشت ایجاد کرده است.

> این روزها، کم نیستند افرادی که تصور می‌کنند با خوراندن آشغال گوشت به حیوانات مدافع حقوق آنها می‌شوند. غذا دادن به حیوانات البته به خودی خود بد نیست موضوع از جایی بد می‌شود که مدافعان ظاهری حقوق حیوانات غذاها را نزدیك شهرها می‌ریزند و همین عادت دادن حیوانات بد است و اگر یك روز از غذا خبری نشود، آنها کم‌کم وارد شهرها می‌شوند

عملکرد ضعیف شهرداری

اما بخش زیادی از حملاتی را که سالانه به نام سگ‌ها ثبت می‌شود سگ‌های بی‌صاحب انجام می‌دهند. امیری توضیح می‌دهد شهرداری‌ها مدتی است که کمپ نگهداری از سگ‌های ولگرد راه انداخته است و سگ‌های بی‌صاحب را به کسانی که برای نگهداری نیاز به سگ نگهبان دارند، می‌دهند. به گفته او اما «شهردای در این کار زیاد هم موفق عمل نکرده است.» طبق بند ۱۵ ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها، «جلوگیری از شیوع امراض مسری انسانی و حیوانی و جمع‌آوری حیوانات بدون صاحب، مریض و مزاحم از وظایف شهرداری است.»

مدافعان پوشالی حیوانات

انگشت اتهام وجود بالای سگ‌های بی‌صاحب در خیابان‌های شهرها اما تنها به سمت شهرداری‌ها نیست. دلایل دیگری هم برای افزایش سگ‌های بی‌صاحب در شهرها می‌توان پیدا کرد، اتفاق‌هایی مانند این که برخی با رفتارهای اشتباه به جمعیت سگ‌های بی‌صاحب دامن زده و آنها را به درون شهرها راهنمایی می‌کنند. شاید یکی از دلایل آن تغییر سبك زندگی و باورها باشد. این روزها، کم نیستند افرادی که تصور می‌کنند با خوراندن آشغال گوشت به حیوانات مدافع حقوق آنها می‌شوند. غذا دادن به حیوانات البته به خودی خود، بد نیست، موضوع از جایی بد می‌شود که مدافعان ظاهری حقوق حیوانات، غذاها را در پای کوه‌ها، جاده‌ها و در نزدیك شهرها می‌ریزند و همین عادت دادن حیوانات بد است و اگر یك روز از غذا خبری نشود، آنها کم‌کم وارد شهرها می‌شوند و همین می‌شود که سگ‌هایی که تا دیروز راه شهر را نمی‌شناختند، امروز شهری می‌شوند و جولان دادن در شهر، کارشان می‌شود. غریزه حیوانی آنها که به مدد مدافعان ظاهری حیوانات تغییر کرده است، به‌دنبال هر انسانی برای به‌دست آوردن غذا می‌روند و داستان اتفاقا از همین‌جا شروع می‌شود. با توجه به این‌که بسیاری هنوز نمی‌دانند که چطور باید با یك سگ برخورد کنند، همین قدم اول برای دیدن صحنه‌های خونین، سگ‌ها و نشان دادن دندان‌هاست و حمله‌ها در همین جاشکل می‌گیرد.

سگ طعمه انسان

مشکلات شهری و سگ‌های بی‌سرپرست به اینجا ختم نمی‌شود. امروز بسیاری از افراد سودجو که به ظاهر جزو دوستداران حقوق حیوانات هستند، برای خوددم و دستگاه غریبی راه انداخته‌اند. به جز مراکزی که مجوز دارند و در زمینه نگهداری از حیوانات فعالیت می‌کنند اما کم نیستند افرادی که به ظاهر مدافع حقوق حیوانات هستند و به اسم مراکز نگهداری که دارند، دست روی احساسات مردم می‌گذارند و به نام حمایت از سگ‌های بی‌صاحب اقدام به جمع‌آوری کمك‌های مالی می‌کنند. این اما تنها مشکل نیست. بسیاری از این مراکز نگهداری، سازوکاری برای آموزش به سگ‌ها ندارند. درست کاری که در مراکزی که زیرنظر شهرداری‌ها است انجام می‌شود. در ایران تعداد چنین مراکزی انگشت‌شمار است. در صورتی که می‌توان با آموزش‌های برنامه‌ریزی شده، سگ‌ها را برای نگهبانی آموزش داد و مانع از جولان آنها در شهرهای کوچك و بزرگ شد.

فرهنگ نادرست حمایت از سگ‌های ولگرد تبعات دیگری نیز دارد مانند افزایش تمایل به سگ‌گردانی در حالی که راه درست کنترل جمعیت سگ‌های ولگرد عقیم‌سازی آنها است و این که درنهایت باید آنها را در کمپ‌های مخصوص نگهداری کرد، این در حالی است که امروزه بسیاری از افراد با ایجاد پناهگاه‌ها برای سگ فقط آنها را یك جا نگهداری می‌کنند و هر روز در پناهگاه‌ها به جمعیت آنها نیز اضافه می‌شود. این چرخه نامناسب مدت‌هاست در کشورمان دنبال می‌شود به همین دلیل به اشاعه رفتارهای دیگر نیز دامن زده و خیلی‌ها سگ‌گردانی را ارزش می‌دانند. سگ‌گردانی‌ای که در بسیاری از موارد باز به حمله ختم می‌شود.

خطر سگ‌گردانی

دی‌ماه سال گذشته بود که دو سگ به بهار، دختر ده ساله حمله کردند. محل وقوع جرم این بار در لواسان بود. بهار بازی می‌کرد که سگ‌ها به او حمله کردند. بهار از ناحیه دست و پا دچار آسیب شد. از آن روز به بعد واکنش‌ها به مسائلی مانند سگ‌گردانی و سگ‌های بی‌صاحب بیشتر مورد توجه مردم قرار گرفت. پس از رسانه‌ای شدن ماجرای لواسان، عباس جعفری‌دولت‌آبادی، دادستان وقت تهران، به این واقعه واکنش نشان داد و درباره سگ‌گردانی در اماکن عمومی مانند پارك‌ها گفت: «آسیب‌رساندن به دیگران به هر وسیله‌ای که باشد جرم است، مثلاً اگر با ماشین به کسی آسیب برسد جرم است. درباره حیوانات هم همین‌طور است. البته در این موضوعات، مالك و دارنده مسؤول است، بنابراین آسیب رساندن به دیگران چه از طریق حیوان و چه از طریق هر وسیله دیگری که باشد جرم است.» او تأکید کرده بود که اگر صاحب حیوانی از او مراقبت نکند و منجر به آسیب به مردم شود، دادستان ورود خواهد کرد. جعفری به نکته مهمی هم اشاره کرده بود: «مصادیق و عناوین حمله سگ‌ها دو مورد است. یکی عدم مراقبت صاحب حیوان و دیگری مزاحمت.» اگر عدم‌مراقبت غیرعمدی باشد مسؤولیت مدنی دارد، اما اگر مزاحمت باشد می‌توان به آن ورود کرد و ورود جزایی هم دارد؛ هرچند که در این باره، مقررات صریحی در قانون وجود ندارد. او مثال زده است: «مثلا در این رابطه پلیس چندین بار مکاتبه کرده است که به‌عنوان نمونه صرف نگهداری سگ در ماشین ممنوع شود، اما مقررات ما در این بخش کفایت نمی‌کند که آیا اگر کسی سگی را در خودرو نگه‌دارد مرتکب جرم شده است یا نه. قانونگذار این کار را جرم تلقی نکرده است؛ اما رفتار اجتماعی مومنین هم این‌گونه نیست؛ یعنی در جامعه مومنین معمولا شما این کارها را نمی‌بینید.» همان زمان، دادستان بسیاری از شهرهای دیگر هم به این موضوع واکنش نشان دادند. در همان روزها که تصاویر زخم بهار در فضای مجازی دست به دست می‌شد، دادستان‌های بسیاری از شهرها، ازجمله، سمنان، زنجان، بوشهر، همدان، گرگان، اصفهان و فردیس رسماً سگ‌گردانی در معابر عمومی را ممنوع اعلام کردند. چند روز پیش هم حاجی رضا شاکرمی، دادستان کرج در جدیدترین اظهارنظر درباره سگ‌گردانی، عنوان کرد: «برخورد با سگ‌گردانی در کرج تشدید می‌شود.»

صاحب سگ مقصر است

ممنوعیت سگ‌گردانی در حالی مطرح می‌شود که سوال این است، قانون در این باره چه تصمیمی گرفته است؟ بنا بر اصل ۷۱ قانون اساسی، تنها مجلس شورای اسلامی است که در عموم مسائل می‌تواند دست به قانونگذاری بزند. در همین راستا هم در اسفند۱۳۸۹ طرحی با امضای ۳۹ نماینده مجلس اعلام وصول شد که موضوع آن الحاق یك ماده تحت عنوان ماده ۶۸۸ مکرر به کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی بود. در پیش‌نویس این طرح، از جرم انگاری و ایجاد ممنوعیت برای گرداندن حیوانات خطرناك یا حیواناتی که مضر برای سلامت عمومی محسوب مانند سگ در اماکن و معابر عمومی و وسائط نقلیه بود، گفته شده بود. هرچند که این طرح به تصویب مجلس نرسید. در آبان‌ماه ۱۳۹۳ طرح مشابه دیگری تحت عنوان «الحاق یك ماده به قانون مجازات اسلامی» در مجلس وقت اعلام وصول شد که البته به تصویب نرسید. در ۱۳۹۳ هم نمایندگان مجلس با تقدیم طرحی خواستند قانونی را به تصویب برسانند که همراه داشتن سگ در معابر عمومی مشمول جریمه‌های نقدی سنگین و حتی مجازات حبس شود که البته این طرح در حد مطرح کردن باقی ماند. در ماده ۵۰۱ قانون نوشته است: «هرگاه کسی به روی شخصی سلاح بکشد یا حیوانی مانند سگ را به سوی او برانگیزد یا هر کار دیگری که موجب هراس او می‌گردد مانند فریاد کشیدن یا انفجار صوتی انجام دهد و بر اثر این ارعاب، شخص بمیرد یا مصدوم گردد حسب مورد بر اساس تعاریف انواع جنایات به قصاص یا دیه محکوم می‌شود.» در این ماده به روشنی مشخص است داشتن سگ، جرم نیست ولی در صورتی که فردی، سگ را برای هراس دیگران یا حمله به انسان‌ها برانگیزد، در صورت ورود صدمه به قربانی، فرد برانگیزاننده به قصاص یا دیه محکوم می‌شود. ماده ۵۲۲ به روشنی درباره صاحبانی صحبت می‌کند که توان کنترل حیوانشان را ندارند و در این راستا، مقصر محسوب می‌شوند: «متصرف هر حیوانی که از احتمال حمله آن آگاه است باید آن را حفظ نماید و اگر در اثر تقصیر او، حیوان مزبور به دیگری صدمه وارد سازد، ضامن است، ولی اگر از احتمال حمله حیوان آگاه نبوده و عدم آگاهی ناشی از تقصیر او نباشد، ضامن نیست.» هرچند که تبصره یك، همین قانون صراحتاً اعلام می‌کند که اگر شخصی توانایی حفظ حیوانی را ندارد، مقصر محسوب می‌شود.

جامعه+

فرار از تنهایی

یکی از مسائلی که درباره نگهداری حیوان‌ها و سگ‌ها اما مهم هستند، فرهنگ سنتی ایرانی در مواجهه با داشتن حیوانات خانگی است. حال جامعه شهری ایران به سمت نگهداری از سگ‌ها رفته است و در برخی ساختمان‌ها، از درون حداقل یك خانه، صدای سگی بلند است. سوال اینجاست که چه اتفاقی برای جامعه ایرانی افتاده است؟ غلامرضا قاسمی‌کبریا، استاد دانشگاه، کارشناس روابط انسانی و مدیریت رفتار است. او با اشاره به میل و علاقه ایرانی به نگه‌داشتن حیوانات، می‌گوید: «همه این رفتارها، نشأت گرفته از دوره صنعتی است که در همه جهان باعث تحول رفتاری شده و باعث شده است جغرافیای انسانی را تغییر دهد. حال امروز، عرف و اصول هر دو با هم به هم ریخته است.» او با اشاره به چند سال پیش و سبك زندگی ایرانی و صله ارحام و رفت و آمدهای خانواده‌ها، تنهایی امروز جامعه مدرن را نشانه صنعتی شدن می‌داند و معتقد است همین صنعتی شدن، باعث شده نیازهای عاطفی انسانی را مختل کند. از نظر قاسمی، همین تنهایی و نیاز عاطفی است که باعث شده انسان صنعتی امروزی، به طور ناخودآگاه، به سمت نگهداری حیوانات برود تا نیاز عاطفی خود را با نگهداری از حیوانات تأمین کند. او می‌گوید: «گرایش به سمت حیوانات، بعد انسانی را پایین می‌آورد، چرا که به تدریج قطع روابط انسانی را ایجاد می‌کند.» از نظر کارشناس روابط انسانی و مدیریت رفتار این رفتار جدید جامعه ایرانی، از هدایای نامرغوب جامعه غرب است و او تنها راه درمان این مهم را برگشتن به سنت‌ها و برقراری روابط فامیلی می‌داند.

دیدگاه

کپی‌برداری غربی

از نظر غفور شیخی جامعه‌شناس، داشتن حیوانات در خانواده‌ها، نه در فرهنگ دینی و نه در فرهنگ ایرانی، مشکلی ندارد، او به ما می‌گوید: «اصل مشکل این است که این کار یك کپی‌برداری غیرآگاهانه از فرهنگ غربی است.» او توضیح می‌دهد فرهنگ ایرانی غنی است و نیازی نیست خانواده‌ها و افراد به‌خاطر چشم و هم چشمی، فرهنگ خود را خودخواسته از بین ببرند و کورکورانه به‌دنبال فرهنگی بروند که نیازی به آن ندارند و این که برخی‌ها معتقدند جامعه به سمت فردگرایی و تنهایی رفته و با این شرایط دوست دارند که تنهایی خود را پر کنند، بهانه است؛ وگرنه خانواده‌ای که سه تا چند فرزند دارد و احساس تنهایی نمی‌کند و نیازی به پر کردن تنهایی با نگهداری از حیوان ندارد. این رفتار در جامعه ایرانی، نشأت گرفته از یك کپی‌برداری ناآگاهانه است وگرنه با احترام و تعامل بین جامعه‌ای، می‌توان مشکلات را حل کرد. هرچند که از نظر جامعه‌شناس، مدیران هم باید با شهروندان تعامل داشته باشند و از نظر قانونی، فرهنگ‌سازی و بهداشت آگاهی دهند.